

ESTUDI DE FENÒMENS I PROCESSOS PSICOSOCIALS

26919

Data de la última revisió del programa: 30.06.06
Departament de Psicologia Social

Professors/es:

- Fran Elejabarrieta (Teoria –mòduls 30 i 50)
- Ana Garay (Teoria –mòduls 10 i 20– i pràctiques de laboratori –21PL i 53PL)
- Teia Lara (Pràctiques de laboratori –52PL i 54PL)
- Luzma Martínez (Pràctiques de laboratori –24PL i 33PL)
- Juan Muñoz (Teoria –mòduls 10 i 20– i pràctiques de laboratori –14PL i 22PL)
- Mª Carmen Peñaranda (Pràctiques de laboratori –11PL, 12PL, 13PL, 32PL, 34PL i 51PL)
- Félix Vázquez (Teoria –mòduls 30 i 50– i pràctiques de laboratori –23PL i 31PL)

Consultes relacionades amb l'assignatura: <http://social.dehisi.org/>

OBJECTIUS GENERALS DE L'ASSIGNATURA

1. Analitzar les línies de tensió que conformen les diferents formes d'entendre la Psicologia social i com repercuteixen sobre l'estudi dels fenòmens i processos psicosocials fonamentals.
2. Examinar alguns fenòmens i processos psicològics en termes psicosocials.
3. Reflexionar sobre les dimensions culturals de "les realitats" psicosocials i aprofundir en la naturalesa simbòlica dels processos socials.
4. Examinar com es constitueix la "realitat social" mitjançant l'acció conjunta i la producció de fenòmens compartits.
5. Proveir i utilitzar els recursos teòrics com a eines d'anàlisi de situacions socials quotidianes.

TEMARI

BLOC I. Els avatars de la Psicologia social contemporània

La Psicologia social contemporània: dimensions del debat. La tradició cognitiva en la Psicologia social: les bases socials de la cognició. Les emergències postcognitvistes: algunes perspectives teòriques crítiques.

BLOC II. Pensament i vida social

La comprensió del món social: percepció i cognició socials. Els primers estudis de la comprensió quotidiana: la formació d'impressions, Teories Implícites de la Personalitat, el 'new look' en percepció. Atribució de causalitat, biaixos atribucionals i aspectes socials de l'atribució. Cognició social. Categorització social.

Les representacions socials. Naturalesa social del coneixement quotidià. Característiques del coneixement socialment construït. El procés sociogenètic de les representacions socials. Processos d'elaboració del coneixement social. L'estructura de les representacions socials: elements centrals i perifèrics. La modificació de les representacions socials.

La Psicologia discursiva. El llenguatge i el discurs com a constructors de realitats. Discurs i pràctiques socials. Argumentació i retòrica de la realitat. Les formulacions metacognitives. Apreciacions i rèpliques a les teories de l'atribució. Les explicacions quotidianes. Apreciacions i rèpliques a la teoria de les representacions socials.

BLOC III. La construcció social de processos psicològics i socials

Emocions. Teories i models en l'estudi de les emocions. La construcció social de les emocions. Historicitat, relativisme cultural i escenaris emocionals. Emocions i control social.

Memòria social. Antecedents: Frederic C. Bartlett y Maurice Halbwachs. La memòria com a construcció social: present, discurs i versions múltiples. El "món material" i les commemoracions.

BLOC IV. Control social i llibertat

Poder social. Conceptualitzacions del poder i formes de poder. Relacions de poder: Michel Foucault. Paradigma jurídic i paradigma estratègic. El poder productiu: poder-saber-veritat. Els dispositius "Psi". Les relacions de poder i les lluites.

Temps de dedicació no presencial estimat: 44 hores.

PRÀCTIQUES DE LABORATORI

Consistiran en la realització de dues activitats connectades amb el programa de teoria, amb un format d'exercicis pràctics de caràcter analític.

Activitat 1: *Entramats teòrics de la Psicologia social.* Es tracta d'una activitat de caire teòric-reflexiu fent servir la metodologia dels *mapes conceptuais*. Concretament, partint de l'anàlisi de textos, es representaran gràficament els enfocaments clau que s'han fet servir en l'estudi dels fenòmens i processos psicosocials. El propòsit és crear una representació sinòptica aclaridora sobre les diferents maneres mitjançant les quals la Psicologia social ha estudiat la realitat. Amb aquesta representació es pretén posar de manifest com les teories són dispositius que, paral·lelament a la seva pretensió de fer intel·ligible la realitat, la construeixen; i com aquesta construcció repercuteix sobre la forma d'entendre i apropar-se a la comprensió del món de les relacions socials.

Activitat 2: *Mirar i veure: l'observació participant com a estratègia de comprensió de la realitat.* Es tracta d'una activitat sobre el terreny, en *escenaris naturals* quotidians, on l'estudiant ha d'identificar fenòmens, processos i/o dimensions mereixedores d'un estudi a partir de l'observació de situacions quotidianes. El propòsit és estimular la formació d'una manera d'examinar la realitat que estigui orientada des d'una posició d'estranyament i d'interrogació constant. És a dir, no donar res per sabut, no conduir les

anàlisis de la realitat a partir de judicis, valoracions i conclusions anticipades, no assumir allò habitual i ordinari és quelcom familiar, comú i obvi, comprensible sense cap dificultat.

El procediment mitjançant el qual es conduiran les pràctiques consistirà en tres tipus d'activitats:

- a) Treball dins i fora de l'aula, tant individual com grupal, per tal de preparar les lectures, les eines i les bases dels exercicis plantejats.
- b) Desenvolupament a l'aula o fora, en grups de cinc persones, de l'activitat proposada a partir del treball personal i grupal prèviament preparat.
- c) Exposicions plenàries dels resultats del treball en grup.

Material de treball: Per al seguiment de l'assignatura, els/les estudiants disposaran d'un dossier amb tots els materials necessaris pel desenvolupament de les pràctiques.

Important: L'assistència a l'aula és necessària per a un correcte seguiment de les activitats.

Temps de dedicació no presencial estimat: 20 hores.

AVALUACIÓ

Constarà de dues parts en les que s'avaluaran els continguts teòrics-pràctics i els continguts pràctics.

1) **Continguts teòrics-pràctics:** consistirà en preguntes d'elecció múltiple. Integrarà preguntes dels continguts desenvolupats a les sessions de teoria (85% de les preguntes) i dels continguts desenvolupats a les sessions de pràctiques (15% de les preguntes).

2) **Continguts pràctics:** consistirà en la presentació de 2 informes de grup on es deixarà constància del desenvolupament de les dues activitats programades per a les sessions de pràctiques. L'avaluació dels informes només rebran la qualificació d'*apte* o no *apte*, que s'atorgaran en virtut de la presentació i de l'acompliment amb els objectius de cadascuna de les activitats.

Còmput

Per aprovar l'assignatura és imprescindible haver superat les avaluacions dels continguts teòrics i pràctics. **Per considerar aprovada la assignatura és requisit imprescindible l'avaluació com a “apte” dels dos informes de continguts pràctics.**

Observacions:

La qualificació positiva obtinguda en primera convocatòria, corresponent a la part de teoria o a la part de pràctiques, es conservarà per a la segona convocatòria, però no es guardarà pel curs següent.

ASSIGNATURES DE LLIURE ELECCIÓ RECOMANADES

25219 Antropologia Social: Els estrets vincles que l'Antropologia manté amb la Psicologia i, particularment amb la Psicologia social, converteix aquesta assignatura en un complement molt valuós per tal d'entendre les relacions de les persones, les seves creacions i les interaccions entre ambdues.

20882 Antropologia Social i Cultural: La constitució de societats complexes, els rituals, la sexualitat, l'economia, la política, el poder, la jerarquia... són totes elles produccions socials i culturals i objecte d'estudi d'aquesta assignatura, la qual cosa la converteix en un complement idoni de qualsevol persona interessada en l'estudi de la societat i les relacions socials.

25201 Sociologia General: Una de les conseqüències de la separació del coneixement en disciplines va fer que les visions dominants de la Psicologia social s'allunyessin de la Sociologia. És per això que val la pena restablir connexions i veure altres tractaments i enfocaments de qüestions semblants i, de vegades, idèntiques, i jutjar les conseqüències de l'encapsulament disciplinar.

25230 Epistemologia: Força properes a la Psicologia social són moltes de les reflexions sobre el coneixement i sobre diferents problemes al voltant de les possibilitats del conèixer des de plantejaments sociològics.

25208 Teoria sociològica Clàssica I*: Durkheim i Weber representen dues tradicions sociològiques que cal conèixer per tal d'entendre moltes de les tensions existents en l'estudi de la societat i de les relacions socials.

25209 Teoria sociològica Clàssica II*: Ningú pot obviar la influència que van tenir a les ciències socials Marx i Freud. Aquesta assignatura analitza com molts conceptes i teoritzacions dimanen de les seves obres.

25217 Teoria sociològica Contemporània I*: Diferents corrents teòrics i tradicions emmarcades en la Sociologia han fecundat i alimentat el debat dins de la Psicologia social. Alhora, han col·laborat de manera decisiva en la seva redefinició i en l'emergència d'orientacions alternatives. En aquesta assignatura s'analitzen alguns d'aquests corrents i tradicions.

25218 Teoria sociològica Contemporània II*: Modernitat-Postmodernitat és una de les línies de tensió que travessen les ciències socials i, entre elles, la Psicologia social. En aquesta assignatura s'analitza aquest debat després de repassar les tradicions neomarxistes i crítiques i les teories de l'elecció racional i de l'acció col·lectiva.

(*) Assignatures amb prerequisits

BIBLIOGRAFIA

Álvaro, J.L. (Ed.) (2003). Fundamentos sociales del comportamiento humano. Barcelona: UOC.

Un dels pocs manuals de Psicologia social que especifiquen el propòsit i els implícits que vertebrin l'obra i cadascun dels seus capítols. En aquest cas, l'element que articula cada exposició es la acció social, entesa com analitzador del comportament humà. Es tracta d'un conjunt de textos que mostren com els éssers humans som el resultat de la realitat social i com el nostre comportament ha d'entendre's com a part de les nostres relacions i interaccions amb el pròxim.

Álvaro, J.L. y Garrido, A. (2003). *Psicología social. Perspectivas psicológicas y sociológicas*. Madrid: McGraw Hill.

Aquest llibre ofereix una visió històrica de la Psicologia social exposant tant les perspectives psicològiques com les perspectives sociològiques (sovint oblidades als llibres sobre la història de la Psicologia social). Es tracten d'una forma clara i comprensible tant les principals teories com les seves bases epistemològiques i metodològiques.

Billig, M i Edwards, D. (1994). *La construcción social de la memoria (síntesi)*. Disponible a: <http://adelaflor.net/psicologia/facultades/memoria/memoria-social.htm>

Un article publicat en una revista de divulgació científica però no per això mancat de rigor. Escrit per dos investigadors emblemàtics de la Psicologia crítica, el text presenta una visió sintètica però entenedora de la visió discursiva en l'estudi de la memòria.

Botella, M. et al. (1996). *Psicologia social*. Barcelona: EDIUOC.

Un repàs pels principals temes de la Psicologia social. La seva principal virtut és el tractament dels temes clàssics de la Psicologia social, tant des de la visió "convencional" com des de les visions "crítiques", incorporant algunes qüestions de les que prescindeixen els manuals usuals. Tots els capítols proposen exercicis d'auto-aprenentatge. Cap. 4: Joan Pujol. *El pensament social* (Formació d'impressions, atribució, representacions socials, perspectiva discursiva). Cap. 5: Lupicinio Iñiguez. *Reproducció i canvi social* (Poder).

Bruner, J. (1990). *Actos de significado. Más allá de la revolución cognitiva*. Madrid: Alianza Editorial, 1991.

Un llibre d'un dels autors amb una obra en permanent construcció. Un dels pares de la "revolució cognitiva" fent una crítica d'aquesta mateixa revolució. Creació de significats i cultura i interdisciplinarietat són els eixos que articulen l'obra. Llibre per gaudir i pensar: la seva amena lectura posa de manifest que la reflexió, la profunditat i l'exposició clara i aguda no són incompatibles. És un llibre que qualsevol psicòleg/a hauria de llegir.

Burr, V. (1995). **Introducció al construccionisme social**. Barcelona: EDIUOC/Proa, 1996.

De les poques obres introductòries que s'han traduït de l'anglès. El seu format didàctic, la manera de presentar diferents temes i el desenvolupament que d'ell se'n fa, la converteixen en una excel·lent introducció a una de les visions "no convencionals" de la Psicologia social. És un llibre amè, de lectura senzilla que afronta els tòpics fonamentals de les orientacions crítiques. És una obra molt interessant per a obtenir una primera visió d'una altra manera de fer Psicologia social.

Crespo, E. (1995). **Introducción a la Psicología social**. Madrid: Universitas.

Una de les introduccions més intel·ligents a la Psicologia social. No es tracta d'una obra de simple exposició, sinó d'un treball reflexiu que exposa les principals línies de tensió epistemològiques, teòriques i metodològiques que travessen la disciplina. Un apropament a la Psicologia social explicat amb claredat, però prescindint de banalitats i plantejant preguntes fonamentals. Diposita en el/la lector/a la responsabilitat de la lectura: un llibre per a pensar les relacions socials d'una altra manera. Cap. 4: El conocimiento desde el punto de vista social.

Foucault, M. (1975): **Vigilar y castigar**, Madrid: Siglo XXI, 1982.

Un dels treballs paradigmàtics de Michel Foucault que constitueix una de les aproximacions més accessibles al seu pensament i metodologia de treball en l'àmbit dels estudis sobre les relacions de poder.

Foucault, M. (1976): Curso del 7 de enero de 1976. En M. Foucault (1979): **Microfísica del poder**, Madrid: La Piqueta, 1980, pàgs. 125-137.

Conclusió d'un dels cursos impartits per Michel Foucault on fa un repàs de les preguntes que orienten les seves investigacions sobre les relacions de poder i ofereix una visió sintètica, tot i que molt clarificadora, de les seves reflexions, conceptualitzacions i treballs sobre aquesta qüestió.

Foucault, M. (1976): Historia de la sexualidad, 1. La voluntad de saber. Madrid: Siglo XXI, 1984.

Un dels textos emblemàtics de Michel Foucault i també una de les millors exposicions de la seva forma d'investigar i mostrar resultats dels seus treballs. En aquest text es troben bona part de les claus que permeten entendre els estudis de Foucault sobre les relacions de poder. Aquest volum constitueix una de les demostracions del pensament crític en acció.

Garay, A.; Iñiguez, L. i Martínez, L.M. (2005). La perspectiva discursiva en Psicologia social. **Subjetividad y Procesos Cognitivos**, 7, pàgs. 105-130. Disponible a: http://www.uces.edu.ar/publicaciones/archivos/revista_subjetividad/numero7/105-130.pdf

Un article que presenta una visió panoràmica de la Psicologia discursiva en Psicologia social. Combina una exposició clara amb la presentació dels antecedents, fonaments i premisses que sostenen aquesta perspectiva.

Gergen, K. (1994). **Realidades y relaciones**. Barcelona: Paidós.

Una de les versions dels construccionisme social es la que es proporciona en aquest llibre mitjançant l'anàlisi de diferents aspectes i processos omesos per la psicologia convencional. L'argument central és l'atenció a les relacions i no pas a l'individu. Crítica de l'empirisme, de les visions representacionistes, l'obra articula una visió transdisciplinària i fa una proposta per a la creació d'una Psicologia social radicalment diferent a l'instituída. Cap. 1: El punto muerto del conocimiento individual. Cap. 2: La crisis de la representación y la emergencia de la construcción social. Cap. 3: El construccionismo en tela de juicio.

Harré,R.; Clarke,D. i De Carlo,N. (1985).¿Es posible identificar ahora algunos nuevos campos de investigación? **En** R.Harré; D.Clarke i N.De Carlo: **Motivos y mecanismos. Introducción a la Psicología de la acción**. Barcelona: Paidós, 1989, pàgs. 135-152.

Una reflexió sobre els plantejaments més adients per a enfocar la investigació sobre les emocions i la personalitat. El capítol pren como premissa per abordar l'estudi, l'anàlisi de l'acció humana. El text fa un qüestionament de bona part dels implícits que sostenen bona part de la investigació en ciències socials.

Ibáñez,T. (1982): **Poder y Libertad**. Barcelona: Hora.

És un dels millor repassos i estudis sobre el poder que es poden trobar en castellà. Combina l'exposició rigorosa i força exhaustiva dels diferents tractaments del poder en ciències socials amb la defensa d'una tesi: la inseparabilitat en els estudis sobre les relacions de poder del poder la llibertat.

Morales, J.F. (Coord.) (1999). *Psicología social*. Madrid: McGraw-Hill. 2ª ed.

La segona edició d'aquest manual, tot i que, inexplicablement, prescindeix respecte de la primera, d'alguns temes imprescindibles per a tenir un mapa complet de la Psicologia social en la seva versió "clàssica", fa un repàs panoràmic. Potser, la seva principal característica es que està escrit per investigadors/es espanyols/es pensant en el nostre context universitari. Cap. 5: Miguel Moya, *Percepción de personas*. Cap. 6: Miguel Moya, *Cognición social*. Cap. 7: J. Francisco Morales, *Procesos de atribución*. Cap. 8: Carmen Huici, *Esterotipos*. Cap. 13: José Miguel Fernández Dols, *Emoción*. Cap. 18: Miguel Moya, *La teoría de la disonancia cognitiva*.

Moscovici, S. (Ed.) (1986). *Psicología Social*, Barcelona: Paidós, (2 vols.).

Malgrat el temps que ha passat des de la seva edició original, és un dels manuals més complets, tant pel que fa als continguts com a la presentació i al tractament dels temes. Combina les exposicions didàctiques amb la presentació d'il·lustracions d'investigacions que defugen l'anècdota, reconeixent la intel·ligència del lector/a, no puerilitzant-lo. Es tracta d'un manual representatiu de la Psicologia social europea.Volum II: Cap. 10: Henry Paicheler, *La epistemología del sentido común*. Cap. 11: Jos Jaspars y Miles Hewstone, *La teoría de la atribución*. Cap. 13: Denise Jodelet, *La representación social: fenómenos, concepto y teoría*. Cap. 14: Robert M. Farr, *Las representaciones sociales*.

Torregrosa,J.R. (1982): Emociones, Sentimientos y estructura social. **En** J.R.Torregrosa i E.Crespo (Comps.): **Estudios básicos de Psicología Social**. Barcelona: Hora, pàgs. 185-199.

Un text molt documentat que ofereix succintament una visió de l'estudi sobre les emocions. Destaca en el seu tractament una concepció relacional que contempla les dimensions històrico-social i culturals de l'anàlisi d'aques procés psicosocial.

Vázquez,F. i Muñoz,J. (2003). La memoria social como construcción colectiva. Compartiendo y engendrando significados y acciones. **En** F.Vázquez (Ed.). **Psicología del comportamiento colectivo**. Barcelona UOC, pàgs. 189-258.

Un bon text per a introduir-se en el estudis sobre la memòria social. Ofereix una crítica de les concepcions predominants, un repàs de l'obra d'autors no prou considerats o proscrits en els estudis dominats sobre la memòria i una exposició de les visions discursives sobre la memòria.

Vitores, A. (2005). Discurso y comunicación. Visión de los fenómenos comunicativos desde una perspectiva discursiva. **En** A. Gil Juárez (Coor.). **Tecnologías sociales de la comunicación**. Barcelona: UOC, pàgs. 191-260.

Un dels millors textos que es poden trobar en llengua castellana. Combina una exposició rigorosa, molt documentada i força completa amb una claredat expositiva inhabitual. El capítol destil·la un profund coneixement de la Psicologia discursiva que unit a una didàctica acuradíssima converteixen el capítol en un material de referència imprescindible.

Aquesta assignatura conté les bases necessàries per tal de seguir adequadament les assignatures del segon cicle ofertades pel departament de Psicologia social.

